

İBNÜ-L-KABÂKİBÎ VE KİRÂAT İLMİNE KATKILARI*

İhsan SÜTŞURUP

Makale Geliş: 18.03.2019

Makale Kabul 25.04.2019

ÖZET

İslam dünyasında ve özellikle ülkemizde yapılan şaz kırâatler ile alakalı çalışmalarda kendisine müracaat edilen kaynakların müellifi olma vasfını taşıyan Kabâkîbî, bulunduğu toplumun uleması tarafından, meşhur kırâat âlimi İbnü'l-Cezerî ile kıyas edilerek daha fasih bulunan, fakat özellikle ülkemizde ismi pek bilinmeyen bir şahsiyettir. Osmanlıda da belirli bir döneme kadar vaz etmiş olduğu usul süregelerek okutulan Kabâkîbî, bulunduğu belde zamanının kurruları arasında temayüz etmiştir. Bu sebepten şeyhü'l-kurrâlik makamında da bulunan, yüzlerce talebe yetiştiren ve ömrünün sonuna kadar kırâat tedrisine devam eden bu kıymetli şahsiyetin tanıtılmasını önemli bir husus olarak görmekteyiz. Bu çalışmamızda müellifin hayatı, hocaları, ilmî kişiliği ve kırâat ilmine katkıları bağlamında talebeleri ve telif etmiş olduğu eserleri incelenmiştir. Bu araştırmanın ülkemizdeki ilmî çalışmalara katkısı, özellikle Osmanlı'da yüzlerce yıl okutulan Kabâkîbî tarihinin müessisi ile kırâat ilmine katkılarının açığa çıkarılması olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, kırâat, mütevâtir kırâat, şâz kırâat, İbnü'l-Kabâkîbî.

Ibn al-Kabâkîbî and his Contributions to the Science of Kırâat

ABSTRACT

Kabâkîbî is someone who is known for being the author of the references applied in the Islamic world and especially in the works related to the shaz kırâats in our country, is compared to the famous Kırâat scholar İbnü'l-Cezerî by the scholars in the society in which he lives and is found more fluent, and still not well-known. Kabâkîbî, who had been taught until the end of a certain period with the method he provided in the Ottoman period, came to the forefront among the kurras of his time. Thus, we consider the introduction of this precious person who also served in the position of şeyhü'l-kurrâ, educated hundreds of students and continued teaching kırâat until the end of his life as an important issue. In this study, the author's students and the works he published were examined in the context of his life, his teachers, his scientific personality and his contributions to kırâat science. The contribution of this research to scientific studies in our country will be to reveal the contributions of the founder of the Kabâkîbî concept, which had been taught in the Ottoman Empire for hundreds of years, and his contributions to the kırâat science.

Key Words: the Quran, qirâat, mutawâtir qirâat, shâz qirâat, Ibn al-Qabâqîbî.

* Bu makale müellifin İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı'nda 2018 yılında kabul edilen "İbnü'l-Kabâkîbî ve Mecma'u's-Sürûs ve Matla'u's-Şümûs ve'l-Büdü' adlı Eserinin İncelenmesi" isimli yüksek lisans tezimizden üretilmiştir. ihsansutsurup@gmail.com

GİRİŞ

Çalışmamızın konusu 777/1375 yılında Halep'te dünyaya gelen "İbnü'l-Kabâkıbî" ismiyle meşhur olan kırâat âliminin hayatı, hocaları, ilmî kişiliği ve kırâat ilmine katkıları bağlamında talebeleri ve telif etmiş olduğu eserleridir.

Kabâkıbî, önde gelen kırâat âlimlerinden İbnü'l-Cezerî ile aynı asırda yaşamış, hatta alanında otorite sahibi olan bazı ulema tarafından daha fasih ve yetkin kabul edilmesine rağmen, İslam dünyasında pek meşhur olamamıştır. Ülkemizde kıraat alanında şâz kıraatler¹ bağlamında yapılmış olan çalışmalarda adına sıkça rastladığımız Kabâkıbî'nin, hayatı ve bu ilme kazandırmış olduğu eserler hakkında bir çalışma yapılmamıştır. Kendisine nispet edilen şeyhü'l-kurrâlık vasfı sebebiyle kıraat ilminde zamanının otoritesi kabul edilen ve bu alandaki önemli şahsiyetlerden biri olan Kabâkıbî, özellikle kırâat olmak üzere, birçok alanda eserler kaleme almıştır. Ayrıca yazmış olduğu eserlerin bazılarının da manzum olması, onun aynı zamanda edebi yönünün de kuvvetli bir ilim adamı olduğunu göstermektedir. O kıraat ilminin tedrisine çok ehemmiyet gösteren, gittiği her yerde farklı alanlarda ilmi çalışmalarına devam eden ve ömrünün sonuna kadar kırâat halkalarında ders okutmuş önemli bir şahsiyettir.

Kabâkıbî'nin diğer bir önemli hususiyeti de özellikle Osmanlı da kırâat tedrisinde belirli bir zamana kadar okutulan usullerden birisinin sahibi olmasıdır. Malum olduğu üzere İslam âleminde Kırâat tedrisinde yaygın olarak okutulan İstanbul ve Mısır tarikleri bulunmaktadır.² Osmanlıda da kırâat eğitiminde sayılan bu tariklerle beraber, Kabâkıbî tarikinde de bahsedilmektedir. Bu tarihin zikredildiği yer-

1 Sahih kırâatin üç şartı bulunmaktadır. Bu şartlar: Bir vecihle de olsa kırâatin Arapça/nahiv kurallarına uygun olması, Hz. Osman'ın istinsah ettirdiği mushaflardan birine mutabık olması ve muttasıl bir senetle Hz. Peygamber'e kadar ulaşılmış olmasıdır. Bu şartlardan en az birini taşımayan kırâatlere "şâz kırâat" ismi verilmektedir. Buna göre on kırâate dört imamın şâz olarak rivâyet ettikleri kırâati ilave etmek suretiyle meydana gelen kırâate "kırâat-i erbe'a aşer" adı verilmektedir. Bu dört şâz kırâat imamı Hasan-ı Basrî, İbn Muhaysın, A'meş ve Yahya el-Yezîdî'dir. Bu tür kırâatler sika olan veya olmayan kimseler tarafından rivâyet edilmiş olabilirler. Bu şekildeki kırâatlerin yazım şekli mushafın hattına uygun olsa bile kabul edilmez ve Kur'ân kırâatinden sayılmazlar. Ayrıntılı bilgi için bkz. Zerkeşi, Bedreddin Muhammed b. Abdullah, *el-Burhân fi ulûmi'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim, Dâr-u İhyâi Kütübî'l-Arabiyye, Beyrut 1376/1957, I, 331/416; Suyûtî, Celâlüddin Abdurrahmân, *el-İtkân fi ulûmi'l-Kur'ân*, Dâru't-Turâs, Kahire ts., I, 210-213.

2 Tarikler hakkında genel bilgi için bkz. Mustafa Atilla Akdemir, *Hamid b. Abdulfettah el-Pâlûvî hayatı ilmi şahsiyeti eserleri Zübdetü'l-İrfan adlı eserinin metodolojik tanımı ve tahkiki*, Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler, İstanbul 1999, s. 28-34.

ler ise Osmanlı kurralarının icazetleriyle Hocazâde Ahmet Hilmi'nin³ "Ravzatü'l-kurrâ ve Târih-i Kur'ân-ı Kerîm" adlı eserinde geçen ifade-sidir. Ahmet Hilmi önceki zamanlarda Kabâkîbî tariki üzere de eğitim verildiğini; ancak zamanla bu tariklere göre icazet alanların sayısının yok denecek kadar azaldığını söylemek suretiyle üzüntüsünü dile getirir. İncelemeler neticesinde Kabâkîbî tarihinin bu çalışmamızda ele almış olduğumuz ilgili müellifin Mecma'u's-Sürûr ve Matla'u's-Şümûs ve'l-Büdûr isimli eserinin temel kaynak olarak okutulduğu tarik olduğu ortaya çıkarılmıştır.⁴ Ancak zikredildiği üzere günümüzde kırâat tedrisinde böyle bir usul bulunmamaktadır.

Osmanlı kıraat eğitimi açısından bu derece önemli olan İbnü'l-Kabâkîbî'nin hayatı ve bu ilme olan katkıları ile alakalı müstakil bir çalışma yapılmadığını müşahede etmekteyiz. Bu sebepten kırâat dünyası için kıymetli bir şahsiyet olan Kabâkîbî'yi incelemenin ve tanıtanın lüzümünü görmekteyiz.

1. İbnü'l-Kabâkîbî'nin Hayatı

Hicri IX. asır kırâat âlimlerinden olan İbnü'l-Kabâkîbî 777/1375 veya 778 yılında Halep'te doğmuştur. Tam künyesi Ebû Abdillâh Şem-süddîn Muhammed b. Halîl b. Ebû Bekir el-Halebî'dir.⁵

Muhtemelen nalıncılık yapan bir aileden geldiği için "İbnü'l-Kabâ-kîbî" veya "Kabâkîbî" ismiyle meşhur olmuştur.⁶ Müellif genç yaşta yazmış olduğu Zübdetü'l-muktefâ fi tahrîri elfâzi's-Şifâ'⁷ isimli eserinde mezhebini Hanîfî olarak söylemesine rağmen, kaleme almış olduğu di-ğerkitaplarda ve kendisinden bahseden bütün kaynaklarda Şâfî olduğu yer almaktadır. Ayrıca yine aynı eserde kendisini el-Antâkî ifâdesiyle günümüzde Türkiye sınırlarında olan Antakya'ya nisbet etmiştir.⁸

3 Aslen Erzincanlı olan ve 1913 yılında vefat eden Osmanlı müellifidir. Tasavvuf alanındaki eserleriyle bilinmektedir. En meşhur eseri sekiz ciltten oluşan *Hadikatü'l-evliyâ*'dır. Bkz. Mustafa Kara, "Hocazâde Ahmed Hilmi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, İstanbul 1998, XVIII, 207.

4 Ahmet Gökdemir, *Ali b. Süleyman el-Mansûri ve meşhur Mısır Tariki Kurrâları*, Ravza Yayınları, İstanbul 2018, s. 285.

5 Ebû'l-Yümn Mücirüddîn Abdurrahmân b. Muhammed b. Abdîrrahmân el-Uleymî el-Makdisî el-Hanbelî, *el-Ünsü'l-celî bi-târihi'l-Kudûs ve'l-Halîl*, thk. Adnân Yunus Abdulmecid, Mektebetü Dandîs, Ammân ts., II, 179; Zirikli Ebû Gays Muhammed Hayrüddîn b. Mahmûd b. Muhammed b. Ali b. Fâris ed-Dîmaşkî, *el-A'lam*, Dâru'l-İlmi li'l-Melâyîn 2002, VI, 117; Ömer b. Rıza b. Muhammed Râğîb Abdilğînâ Kehhâle ed-Dîmeşk, *Mu'cemü'l-müel-lifîn*, Mektebetü'l-Müsennâ, Beyrut ts., IX, 288.

6 Muhammed Eroğlu, "İbnü'l-Kabâkîbî", *DİA*, Ankara 2000, XXI, 97.

7 Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya, nr. 586, vr. 1-2. Eserin yazma nüshaları mevcuttur. Bkz. Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, nr. 4333; Amasya İl Halk Kütüphanesi, nr. 151.

8 İhsan Sütşurup, *İbnü'l-Kabâkîbî ve Mecma'u's-sürûr ve Matla'u's-şümûs ve'l-Büdûr Adlı Eserinin İncelenmesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul 2018, s. 18.

Genç yaşta Halep'te ilim hayatına başlayan Kabâkîbî, başta Kur'ân-ı Kerîm olmak üzere birçok kitabı hıfzetmiş ve 26 yaşında iken ilmî seviyesini daha da ilerletmek için Kâhire'ye gitmiştir.⁹

Başta kırâat olmak üzere hadis, edebiyat ve belagât alanında dönemindeki birçok âlimden istifade etmiş ve onlardan ders almıştır. Bu bağlamda, Kâhire'de Ebû Amr Osman b. Abdurrahmân ed-Darîr el-Bilbîsî'den, Ebû Amr ed-Dânî'nin et-Teysîr'ini, İbn Sivâr el-Bağdâdî'nin el-Müstenîr'ini, Sıbtu'l-Hayyât'ın el-Mübhc'ini ve Şâtûbî'nin Hırzû'l-emânî adlı eserleri okumuş, böylece yedi ve on dört kırâati tamamlamıştır.

Hadis ilmiyle iştigali sebebiyle muhaddis olarak da bilinen Kabâkîbî, bu sahada Zeynüddin Ebû'l-Fazl el-İrâkî ve Sıbt İbnü'l-Acemî'den ders almıştır.¹⁰ Aynı zamanda Şâfiî fikhî alanında da kendisini geliştirmiş ve bu sahada çalışmalar yapmıştır.¹¹ Müellif ilmi seyahat düşüncesiyle Kahire'nin dışında Gazze'ye gitmiş ve orada bir süre kırâat tedrisinde bulunmuştur.¹²

848/1444 yılında hastalanıp gözlerini kaybeden Kabâkîbî, bir yıl sonra 20 Receb 849 (22 Ekim 1445) cuma günü ikindi vaktinde vefat etmiş,¹³ ertesi gün¹⁴ Kahire'nin en büyük mezarlığı olan "Mâmilâ" mezarlığına¹⁵ hocası Şihâbü'd-dîn b. Arslân'ın yanına defnedilmiştir.¹⁶

2. Hocaları

Kabâkîbî, Haleb, Kâhire ve Kudüs'te geçen ilim hayatı boyunca, döneminin birçok ilim adamından kırâat ve diğer alanlarda dersler almıştır. İstifâde ettiği hocaları kırâat âlimi olması sebebiyle önce kırâat, sonra diğer alanlardaki ders almış olduğu hocaları olarak iki başlık altında incelemek istiyoruz.

9 Muhammed b. Abdurrahman es-Sehâvî, *et-Tibrü'l-mesbûk fi zeyli's-sülûk*, thk. Mustafa Ke-mal, Dâr-u'l-Kütübî'l-Vesâikî'l-Kavmiyye, Kâhire 2002, s. 274; Muhammed Râğîb et-Tabbâh b. Mahmûd b. Hâşim b. es-Seyyid Ahmed el-Halebî, *Î'lâmü'n-nübelâ bi-târîhi Halebe's-şehbâ*, nşr. Muhammed Kemâl, Dâru'l-Kalemi'l-Arabiyyi, Halep 1923, V. 231.

10 Sehâvî, *et-Tibrü'l-mesbûk*, s. 274; Râğîb et-Tabbâh, *Î'lâmü'n-nübelâ*, V. 231.

11 Eroğlu, "İbnü'l-Kabâkîbî", *DİA*, XXI, 97-98.

12 İbnü'l-Kabâkîbî, *Mecma'u's-sürûr ve matla'u's-şümûs ve'l-büdûr fi'l-kırâati'l-erbai aşera*, thk. Mektebetü Kurtuba, Müessesetü Kurtuba ts., s. 175; Sehâvî, *et-Tibrü'l-mesbûk*, s. 274; Râğîb et-Tabbâh, *Î'lâmü'n-nübelâ*, V. 231.

13 Abdurrahman el-Uleymî, *el-Ünsü'l-celîl*, II, 179.

14 Râğîb et-Tabbâh, *Î'lâmü'n-nübelâ*, V. 231

15 İçerisinde şehrin önde gelenlerinin, ulemâ, şühedâ ve birçok sâlih insanın bulunduğu mezarlıktır. Bkz. Abdurrahman el-Uleymî, *el-Ünsü'l-celîl*, II, 64.

16 Abdurrahman el-Uleymî, *el-Ünsü'l-celîl*, II, 179.

2.1. Kırâat Hocaları

2.1.1. Nûru'd-dîn Ebû'l-Bekâ Alî b. Osman b. Muhammed el-Kâsîh el-Uzrî (ö. 801/1399)

716/1316 yılının Recep ayında doğmuş, İbn-i Kâsîh ismiyle meşhur olmuştur. Mustalahu'l-işârât fi'l-kırâati's-sitti'z-zâid ani's-seb'il-merviyye, el-Kasîdetü'l-ulviyye fi'l-kırâati's-seb'il-merviyye, adlı eserleri kaleme almış, Sirâcü'l-kârîf'l-mübtedî ismiyle İmam Şâtübî'nin Hırzû'l-emânî ve vechü't-tehânî adlı kitabını şerhetmiştir.¹⁷

Kabâkîbî, kendisinden kırâat-i seb'a'yı okumuştur.¹⁸

2.1.2. Ebû's-Safâ Halil b. Osman b. Abdurrahman el-Karâfî el-Mısri (ö. 801/1399)

Tam tarihi belli olmamakla beraber takriben 715/1315 yılında Mısır'da doğmuş, el-Müşebbib ismiyle meşhur olmuştur. Memlûk sultanı Melik Zâhir Berkuk Çakmak ve önde gelen diğer resmi zevâtn kendisine güvenip saygı duyduğu, hatta sesinin güzelliğinden dolayı arkasında namaz kılmak istedikleri bir zat olduğu kaynaklarda geçmektedir.¹⁹

Kabâkîbî el-Müşebbib'den de kırâat-i seb'a'yı okumuştur.²⁰

2.1.3. Hüseyin b. Hâmid b. Hüseyin et-Tebrîzî (ö. 801/1399)

Aslen Tebrizli olup "Bîrû" ismiyle meşhur olan Hüseyin et-Tebrîzî'nin, zengin bir tüccar olduğu kaynaklarda zikredilmektedir. 769 yılında Şam'a gitmiş, İbn-i Lubân (ö. ?) ve İbn-i Sellâr'a (ö. ?) kırâati seb'a'yı okumuştur. Halep ve Şam arasında zaman zaman yolculuklarda bulunduğu bilinen Hüseyin et-Tebrîzî, ömrünün sonlarına doğru Kudüs'e yerleşip, 801 yılında vefat edinceye kadar burada ders vermeye devam etmiştir.²¹

2.1.4. Fahrettin Ebû Amr Osman b. Abdurrahman el-Bilbîsî Ed-Dârîr (ö. 804/1401)

Kâhire'nin kuzey doğusunda bulunan Bilbîs'te dünyaya gelmiş ve burada eğitim hayatına başlamıştır.²² 744/1440 yılında Kâhire'ye gidip burada "seb'a", "aşere" ve "şâz" kırâatları okuyup icazet almıştır.

17 Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-lâmi' li ehli'l-karnî't-tâsi'*, Dâru Mektebeti'l-Hayat, Beyrut ts., V, 260.

18 Sehâvî, *et-Tibrü'l-mesbûk*, s. 274.

19 İbnü'l-Cezerî, *Gâyetü'n-nihâye fi Tabakâti'l-kurrâ*, Mektebetü ibn-i Teymiye 1351, I, 276; Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-lâmi'*, III, 200.

20 Sehâvî, *et-Tibrü'l-mesbûk*, s. 274.

21 İbnü'l-Cezerî, *Gâyetü'n-nihâye*, I, 239-240; Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-lâmi'*, III, 139.

22 Ebû Ubeyd Abdullah b. Abdu'l-Azîz b. Muhammed el-Bekrî el-Endulusî, *el-Mesâlik ve'l-memâlik*, Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmiyyi 1992, II, 621.

Mısır'daki Ezher Camii'nde uzun yıllar imamlık yapan Abdurrahman el-Bilbîsi, Kâhire'nin "reis-i kurrâ"sı olmuştur. Hâkim ve Tûlûnî Camilerinde, Mansûriyye, Melekiyye, Fâdıliyye ve birçok medresede tedris hayatını sürdürmüş, 804 yılında vefat etmiştir.²³

2.1.5. Şihâbu'd-dîn Ebû'l-Abbâs Ahmet b. Hüseyin b. Hasan b. Alî b. Arslân er-Ramlî el-Makdisî (ö. 844/1440)

773 veya 775 yılında Ramla'da²⁴ dünyaya gelmiştir. Aslen Kinâne kabilesinden olup, Arap asıllıdır. İbn-i Arslan veya Raslân isimleriyle meşhur olmuştur. Küçük yaşlarda eğitim hayatına başlayan İbn-i Arslan, on yaşında Kur'an-ı Kerim'i ezberlemiş, fıkıh, usulü fıkıh, edebiyat, hadis ve tefsir dersleri almıştır. Ramla'da bulunan Hâsikiye medresesinde ders vermiştir. Uzun yıllar süren tedris hayatının ardından Kudüs'e gidip, Mescidi Aksâ'nın kible tarafındaki Hatniyye denilen bölgede inzavâya çekilmiş ve hayatının sonuna kadar burada yaşamıştır.

Kırâat-i seb'a ve kırâat-i aşere üzerine üç kırâatı ekleyerek nazım türünde eserler vermiştir. Şafii fikhına âit Safvetü'z-zübed isimli eseri yazmış ve onu şerhetmiştir. Ayrıca Ebû Dâvûd'un Sünen'ini, Zeynüddin el-İrâkî'nin (ö. 806/1404) Elfiye'sini, Tâceddin es-Sübkî'nin (ö. 771/1370) Cem'u'l-Cevâmi'sini, Kâdi Beyzâvî'nin (ö. 685/1286) Minhâcü'l-Beydâvî adlı eserini ve Buhârî'yi şerhetmiş, ulûm-u Kur'an, fıkıh ve nahv alanında da eserler telif etmiştir.

Aralarında sadece dört yaş olmasına rağmen Kabâkîbî'nin hayatında en çok iz bırakan hocası İbn-i Arslan olmuştur.²⁵

2.1.6. Şerâfu'd-dîn Ebû Yûsuf Ya'kûb b. Abdurrahîm b. Abdülkerîm ed-Demîsinî (ö. ?)

Vefatıyla alakalı kaynaklarda bir tarih bulamadığımız Abdülkerîm ed-Demîsinî'nin hayatının ilerleyen yıllarında Kâhire'de yaşadığı bilinmektedir. Kendisine Cevşenî de denilmiştir. Kırâat ilmine göstermiş olduğu teveccüh ve üstün gayreti neticesinde Şeyhûne medresesinde baş müderrislik makamına kadar yükselmiş ve hayatının sonuna kadar burada ders vermeye devam etmiştir.²⁶

Kabâkîbî kendisinden Kırâat-i seb'a'yı okumuştur.²⁷

23 Hacer el-Askalâni Ebû'l-Fazl Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Ahmed, *İnbâu'l-ğamer bi ebnâi'l-Ömer*, thk. Hasan Habeşi, İhyâüt-Türâsî'l-İslâmiyyi, Mısır 1969, II, 214.

24 O dönemde Filistin sınırlarında olan büyük bir şehir olup, şu anda Filistin toprakları dışında olan bir kasabadır. Bkz. Şihâbud-dîn Ebû Abdillâh Yâkût b. Abdillâh er-Rûmî el-Hamevî, *Mu'cemü'l-büldân*, Dâru Sâdir, Beyrut 1995, III, 69.

25 Sehâvî, *ed-Dav'ül-lâmi'*, I, 282-288.

26 Sehâvî, *ed-Dav'ül-lâmi'*, X, 285.

27 Sehâvî, *et-Tibrü'l-mesbûk*, s. 274.

2.2. Diğer Hocaları

2.2.1. Şerafu'd-dîn Ebû Bekir b. Süleyman b. Sâlih ed-Dâdîhî (ö. 803/1400)

Sermin'in²⁸ Dâdih köyünde dünyaya gelmiştir. Kendisi fıkıh âlimi olup Halep'te bulunan Sâhibiyye medresesinde bir dönem ders verdikten sonra, bu görevi bırakıp kitap yazmakla meşgul olmuş ve birçok eser vücûda getirmiştir. Daha sonra Halep'te bir müddet kadılık yapmış ve 803 yılında orada vefat etmiştir.²⁹

2.2.2. Ali b. Muhammed b. Yahyâ el-Alâ Ebü'l-Hasen et-Temîmî es-Sarhadî el-Halebi eş-Şâfiî (ö. 805/1403)

Küçük yaşta Şâm ve Kâhire'de ders alıp, kendisini özellikle fıkıh alanında geliştirmiştir. Çok zeki ve iyi bir araştırmacı olduğu söylenmektedir. İlim tahsilinden sonra Halep'e geldiği ve bir müddet kadılık yaptığı bilinmektedir. Kadılık yaptığı esnada çok az fetva vermesiyle meşhur olan es-Sarhadî Timur'un Halep'i istilasının üçüncü senesinde vefat etmiştir.³⁰

2.2.3. Sirâcü'd-dîn Ebû Hafs Ömer b. Raslân b. Nasîri'l-Kennânî el-Bülkînî (ö. 805/1403)

724 yılında Mısır Bülkînî'de dünyaya gelmiştir. Yedi yaşında Kur'ân-ı Kerim, Şâtibiyye ve birçok nahiv eserini ezberlemiştir. On iki yaşında bâbasıyla beraber Kâhire'ye gitmiş, orada meşhur birçok âlime ezberlemiş olduğu kitapları dinletmiş ve onların övgülerine mazhar olmuştur. Bâbasıyla memleketine dönmüş, otuz sekiz yaşında tekrar Kâhire'ye gitmiş ve buraya yerleşip ders vermeye başlamıştır. Fıkıh, usulü fıkıh, sarf, nahv, hadis gibi birçok ilimde geniş bilgi edinmiştir. Kâhire'deki birçok meşhur medresede ders veren el-Bülkînî atmış dokuz yaşında Şâm'a kadı olarak görevlendirilmiş, 805 senesinde Kâhire'de vefat etmiştir.³¹

2.2.4. Ebü'l-Fazl Abdürrahîm b. Hüseyin b. Abdurrahman el-İrâkî (ö. 806/1403)

725/1324 yılında Erbil'de dünyaya gelmiştir. Kürt asıllı olup, el-İrâki ismiyle meşhur olmuştur. Hayatının ilerleyen zamanlarında Mısır'a gittiği bilinen el-İrâkî, hocaları tarafından hitabeti çok beğenilen ve hata yapmayacak kadar sağlam bir zekâyâ sahip olduğu söylenen

28 Suriye'nin İdlîb şehrinde bulunan bir kasabadır. Bkz. el-Hamevî, *Mu'cemül-büldân*, III, 215.

29 Râğîb et-Tabbâh, *İ'lâmü'n-nübelâ*, V, 133.

30 Sehâvî, *ed-Dav'ül-lâmi'*, VI, 26.

31 Sehâvî, *ed-Dav'ül-lâmi'*, VI, 85-90.

bir zâttır. İyi bir hâfız ve muhaddis olup, bunun yanında Arap dili, fıkıh ve usulü fıkıh ilimlerinde geniş bilgi sahibi olmuştur. Hadis, siyer ve garibu'l-Kur'ân hakkında Elfiye'ler yazmış, hadis alanında yazmış olduğu Elfiye'sini, Fethu'l-meğîs ismiyle şerhetmiştir. Ayrıca İmâm-ı Gazalî'nin (ö. 505/1111) İhyâü ulûmi'd-dîn isimli eserindeki hadisleri tahrir etmiştir.³² Mısır, Şâm ve hicaz bölgelerinde birçok medresede ders vermiştir.³³

2.2.5. Nûrud'dîn Ebü'l-Hasan Ali b. Ebû Bekir b. Süleyman el-Heysemî (ö. 807/1405)

735 yılında Mısır'da dünyaya gelmiş, küçük yaşta Kur'ân-ı Kerim'i ezberlemiş ve birçok meşhur âlimden ders almıştır. Buradaki tahsilini bitirdikten sonra Şâm'da eğitimine devam etmiştir. Özellikle hadis alanında kendini geliştirmiş, hadis ve lügât ile alakalı birçok eser yazmıştır.³⁴

2.2.6. Kemâlü'dîn Ebül'l-Bekâ Muhammed b. Mûsa b. İsâ ed-Demîrî (ö. 808/1406)

742 yılında Kâhire'de dünyaya gelmiştir. Hayatının ilk yıllarında terzilikle meşgul olup, sonradan ilme yönelmiştir. Tefsir, hadis, fıkıh, usulü fıkıh, Arapça ilimlerinde geniş bilgi sahibi olmuştur. İbn-i Mâce'nin Sünen'ine Dibâce isimli beş cilt şerh yazmış, fakat temize çekemeden vefat etmiştir. Kâhire'de bulunduğu zamanlarda başta Ezher Camî'i olmak üzere birçok yerde ders vermiştir.³⁵

2.2.7. Zeynü'd-dîn Ebü'l-Meâlî Abdurrahman b. Ali b. Halef b. Ali b. Halef el-Fâriskûrî el-Kâhirî eş-Şâfiî (ö. 808/1406)

755 yılında Mısır Fâriskur'da dünyaya gelmiştir. Kâhire'ye gitmiş fıkıh, usulü fıkıh, hadis ve Arapça ilimlerinde geniş bilgi sahibi olmuştur. Yazısının güzelliği ile meşhurdur. Kâhire'de Mensuriyye ve Zâhiriyye medreselerinde ders okutmuş 808 yılında Kâhire'de vefat etmiştir.³⁶

2.2.8. Bedrud'dîn Ebü'l-Abbâs Ahmet b. Ömer b. Muhammed et-Tamedî el-Kâhirî eş-Şâfiî (ö. 809/1407)

Yaklaşık 740 yılında Kâhire'de dünyaya gelmiştir. Fıkıh, usulü fıkıh, Arap dili ve edebiyatı konusunda geniş bilgi sahibidir. Keskin

32 Şehâvî, *ed-Dav'ü'l-lâmi'*, IV, 171-178.

33 İbnü'l-Cezerî, *Gâyetü'n-nihâye*, I, 382.

34 Ebü'l-Felâh Abdülhay b. Ahmed b. Muhammed es-Sâlihî el-Hanbelî, *Şezerâtü'z-zeheb fi ahbârin men zeheb*, thk. Mahmud Arnavûd, Dâru İbn-i Kesir, Beyrut 1986, IX, 105.

35 Şehâvî, *ed-Dav'ü'l-lâmi'*, X: 59-62.

36 Şehâvî, *ed-Dav'ü'l-lâmi'*, IV: 97.

zekâsı ve fasih konuşmasıyla öne çıkmıştır. Hiç evlenmeyen Muhammed et-Tambedi 809 senesinde vefat etmiştir.³⁷

2.2.9. İzzü'd-dîn Ebü'l-Bekâ Muhammed b. Halîl b. Hilâl el-Hadirî el-Halebî el-Hanefî (ö. 824/1421)

747/1346 yılında Halep'te dünyaya gelmiş ve tahsil hayatına orada başlamıştır. Farklı ilim dallarında birçok kitap ezberlemiştir. Sarf, nahv, kırâat, fıkıh ve hadis alanında geniş bilgi sahibidir. Şam'a gidip orada Ebû Dâvud ve Tirmîzî'nin Sünen'lerini okuduktan sonra, kırâat-i seb'âyı okumak için Kâhire'ye gitmiş ve kırâat ilminde icazet almıştır. Nahv alanında İbn-i Hişâm'ın (ö. 761/1360) et-Tevdîh ve Şüzûru'z-zehep isimli kitaplarına şerh, Muğni'l-lebîb'e de hâşiye yazmıştır. Halep'in batısında bulunan Sermîn kazasında bir süre kadılık yapmıştır. Vefatına yakın felç geçirip akli dengesini kısmen kaybetmiş ve 824 yılında Halep'te vefat etmiştir. Kaynaklarda, cenaze namazına çok büyük bir katılımın olduğu, hatta başka beldelede dahi gıyâbi cenaze namazı kılındığı belirtilmektedir.³⁸

2.2.10. Burhânü'd-dîn Ebü'l-Vefâ İbrahim b. Muhammed b. Halîl et-Trablusî el-Halebî eş-Şâfiî (ö. 841/1437)

753/1352 yılında Halep'in Cellûm köyünde dünyaya gelmiştir. Sıbt İbnü'l-Acemî ismiyle meşhur olmuştur. Çok küçük yaşta bâbasını kaybedip, annesiyle beraber Şâm'a gitmiş ve orada Kur'ân-ı Kerim'in bir kısmını ezberlemiştir. Sonra tekrar Halep'e dönmüş, orada hıfzını tamamlamış ve birçok kez hatimle namaz kıldırmıştır. Kendisini fıkıh, sarf, nahv ve özellikle de hadis ilminde geliştirmiş ve zamanının büyük âlimlerinden sayılmıştır. Ayrıca tasavvufla da uğraşan Sıbt İbnü'l-Acemî Mısır'a iki kez seyahatte bulunmuş ve birçok ilim meclisinde ders vermiştir. Et-Telkîh li fehmi kârii's-sahîh, Nihâyetü's-sûli fi ruvâti's-sitteti'l-usûli, el-Keşfü'l-hasis ammen ravâ bi vad'i'l-hadis gibi birçok eser yazmıştır.³⁹

3. İlmî Kişiliği

Kaynaklarda hayatı hakkında sınırlı bilgi bulunan Kabâkîbî, Küçük yaşta ilim hayatına doğduğu yer olan Halep'te başlamış, Kur'ân-ı Kerim'i ve daha birçok kitabı ezberlemiş ve 26 yaşında Kâhire'ye gitmiştir. Müellif yazmış olduğu eserlere bakıldığında gerek manzum, gerek mensur eserleriyle edebi yönü öne çıkan bir ilim adamıdır.⁴⁰

37 Şehâvî, *ed-Dav'ü'l-lâmi'*, II, 56.

38 Râğib et-Tabbâh, *İ'lâmü'n-nübelâ*, V, 169-171.

39 Şehâvî, *ed-Dav'ü'l-lâmi'*, I, 138-145; Râğib et-Tabbâh, *İ'lâmü'n-nübelâ*, V, 199-209.

40 Abdurrahman el-Uleymî, *el-Ünsü'l-celîl*, II, 179; Râğib Abdilğınâ Kehhâle, *Mücemü'l-Müellifin*, IX, 288.

Özellikle kırâat alanındaki çalışmalarıyla döneminin mukrîleri arasında temâyüz etmiş, Kur'ân-ı Kerim'i edâ hususunda belli bir şöhreti ihraz etmiş bir şahsiyettir. Kırâat ilmi alanında döneminin otoritesi olmuş ve bu alanda "şeyhül-kurrâlık" makamına yükselmiştir.⁴¹ Bu ilme olan vukufiyeti, başarılı tedaris faaliyetleri ve kaleme aldığı eserlere bakılarak yaşadığı dönemin bir kısım kurrâları tarafından meşhur kırâat âlimi İbnü'l-Cezerî ile mukayese edilerek daha fasih olduğu kanaatine ulaşılmıştır.⁴² Burada dikkat çeken, dönemin bazı uleması tarafından, kırâat ilmi dünyasında şöhreti herkesçe malum ve ilim tedarisinde onlu sistemde okutulan Tayyibetü'n-neşr isimli eserin müellifi olan bir zât ile kıyaslama yapılması ve bu kıyaslama neticesinde Kabâkîbî daha üstün görülmesi durumudur.

Kabâkîbî özellikle fasihlik cihetinden İbnü'l-Cezerî'den daha yetkin görülmüş ve anlaşıldığı kadarıyla kendisi de bu görüşü kabul etmiştir. Ayrıntılarına eserleri kısmında temas edeceğimiz, müellifin 831 yılında Gazze'de manzum olarak kaleme aldığı Mecma'u's-surûr ve matle'u's-şumûs ve'l-budûr isimli eserinde bu noktaya temas edilmiştir. Nitekim Kabâkîbî, zikrolunan eserin son bölümünde "Bu eserin gayet güzel tertip edildiğini ve çokta anlaşılır olmayan Tayyibetü'n-Neşr'den daha kolay ve anlaşılır olduğunu bil! Ey esere bakan kişi eğer eserde bir kusur bulursan, o kusuru kendin gider." diyerek bu fikre mutabık bir görüş sergilemiştir.⁴³

Müellif 831 yılından sonra daha önce de bahsedildiği üzere kendisinde büyük emeği olan hocası Şihâbü'd-dîn b. Arslân tarafından Kudüs'e davet edilmiştir. O dönem Kudüs'te kırâat ilmi çalışmalarıyla temâyüz etmiş "Cevheriyye"⁴⁴ isimli bir medrese bulunmaktaydı. Bu medresede Memlûk Sultanı Zâhir Seyfû'd-dîn Çakmak tarafından bastırılıp mihrab hizasına konulan ve "Zâhiri Mushafı" diye adlandırılan bir mushaf bulunuyordu.⁴⁵ Kabâkîbî'nin Kudüs'te bulunduğu dönemde bu mushafı okuttuğu kaynaklarda zikredilmektedir. Kendisinin Kudüs'e gelmesine vesile olan hocası Şihâbü'd-dîn b. Arslân'ın 844 yılında vefatının ardından onun görevini üstlenmiş ve ömrünün sonuna kadar Hatniyye medresesinde⁴⁶ ders vermeye devam etmiştir.⁴⁷

41 Abdurrahman el-Uleymî, *el-Ünsü'l-celîl*, II, 179.

42 Râğîb et-Tabbâh, *İ'lâmü'n-nübelâ*, V, 231.

43 İbnü'l-Kabâkîbî, *Mecma'u's-sürûr*, s. 175.

44 Safiyyü'd-dîn Cevher Zimâmü'l-Emir tarafından 844 yılında vakfedilen ve kendi adına nisbet edilen medresedir. Bkz. Abdurrahman el-Uleymî, *el-Ünsü'l-celîl*, II, 37.

45 Bkz. Abdurrahman el-Uleymî, *el-Ünsü'l-celîl*, II, 99.

46 Salâhu'd-dîn Eyyübî'nin 587 yılında vakfetmiş olduğu, Mescid-i Aksânın içerisinde olan medresedir. Bkz. Abdurrahman el-Uleymî, *el-Ünsü'l-celîl*, II, 144.

47 Suyûtî, *el-İtkân*, I, 148.

4. Kırâat İlmîne Katkıları

Kabâkîbî 70 yıllık ömründe Haleb, Kâhire ve Kudüs'te geçen ilim hayatı boyunca, birçok ilim erbabından başta kırâat olmak üzere fıkıh, hadis, edebiyat ve belağât alanında dönemindeki birçok âlimden istifade etmiş ve onlardan ders almıştır. Birçok alanda ders almasına rağmen kırâat ilminde temayüz etmiş ve ömrünün sonuna kadar bu alanda tedriste bulunmuştur. Bunun neticesinde yüzlerce talebe yetiştirmiş ve beşi kırâat ile alakalı olmak üzere birçok eser telif etmiştir. Hatta daha önce zikredildiği üzere kaleme almış olduğu eserlerden bir tanesi kırâat tedrisinde bir usul teşkil etmiş ve Osmanlıda da tarik olarak okutulmuştur. Makalenin bu kısmında Kabâkîbî'nin kırâat ilmine katkısı bağlamında, önce talebeleri sonra da yazmış olduğu eserleri hakkında bilgi verilecektir.

4.1. Talebeleri

Kabâkîbî, iyi bir kırâat âlimi olmasının yanı sıra, kırâat ilmini tedris etme hususunda da meşhur olmuş, bundan dolayı birçok kişi ilim tahsil etmek için uzak beldelerden onun yanına gelmiştir. Kabâkîbî'den kırâat ilmi alan en meşhur talebelerinden kısaca bahsetmeye çalışacağız.

4.1.1. İbrâhim b. Muhammed b. Halîl b. Ebû Bekir b. Muhammed Ebû'l-Meâlî b. eş-Şems el-Makdisî eş-Şâfiî (ö. ?)

Kabâkîbî'nin oğlu olup, doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Kırâat ilmini bizzat bâbasından okumuştur. Bir kaç defa Kâhire'ye gidip, döneminin âliminden fıkıh, usulü fıkıh ve hadis ilimlerini almıştır.⁴⁸ Bâbasının vefatından sonra Zâhiri Mushafî'nı okutma görevini devralmış, Cevheriyye Medresesi'nde kırâat tedrisinde bulunmuş ve Beyti Makdis'in ileri gelen âlimlerinden sayılmıştır. Kırâati, güzel sesi ve hatta olan yatkınlığıyla meşhur olmuştur. es-Sübki'nin Cem'u'l-Cevâmi' isimli eserini şerhetmiş, Şâfiî fıkıhıyla alakalı el-İrşâd adlı kitabı yazmıştır. Meânî ve Beyân hakkında yazdığı kitabıyla birlikte, İbn-i Mâlik'in Elfiye'sini, İmam Nevevî'nin hadis alanında telif ettiği et-Takrib ve et-Teysir'ini ve birçok eseri şerhetmiştir.⁴⁹ 900 senesinden sonra vefat ettiği tahmin edilmektedir.⁵⁰

48 Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-lâmi'*, I, 137-138.

49 Abdurrahmân el-Uleymî, *el-Ünsü'l-celil*, II, 180.

50 İsmâil b. Muhammed Emin b. Mîr Selim el-Bâbânî el-Bağdâdî, *Hediyetü'l-ârifin es-mâ'u'l-miellifin ve âsarü'l-musannifin*, Dâru İhyâit-Türâsî'l-Arabiyyi, Beyrut ts., I, 23.

4.1.2. Şemsü'd-dîn Ebü'l-Hayr Muhammed b. Mûsâ b. İmrân el-Gazzî el-Makdisî el-Hanefî (ö. 873/1469)

794 yılında Gazze'de dünyaya gelmiş ve İbn-i İmrân ismiyle meşhur olmuştur. İlim tahsiline küçük yaşta başlamış ve Kur'ân-ı Kerim'i ezberlemiştir. Fıkıh ve kırâat eğitimi yanında tasavvufla da ilgilenmiştir. Kabâkîbî'de Hamza kırâati hariç meşhur yedi kırâati, Mâide Sûresi'nin sonuna kadar da on dört kırâati okumuştur. 827 tarihinde Kâhire'de İmâm-ı Cezerî'den Kâf sûresi'nin sonuna kadar kırâat-i seb'a'yı okumuştur. Kırâat tahsilinden sonra Beytül-Makdis'e gelmiş birçok talebe okutup, buranın ileri gelen âlimlerinden sayılmıştır.⁵¹

4.1.3. Şeyhülislam Şihâbu'd-dîn Ebü'l-Abbâs Ahmet b. Abdullah b. Muhammed el-Kinânî el-Mecdelî el-Makdisî eş-Şâfiî (ö. 870/1466)

809 yılında Kudüs yakınlarında bulunan Mecdel'de dünyaya gelmiş ve ilk tahsilini orada yapmıştır. Ebü'l-Abbâs ismiyle meşhur olmuştur. Kur'ân-ı Kerim'i ezberleyip, matematik, mantık, hadis, nahv ve tecvid ilimlerini öğrenmiştir. Memleketinden ilk kez Gazze'ye giden el-Mecdelî daha sonra Ramla, Kudüs, Şâm ve Kâhire'ye gitmiş, son olarak 844 yılında Mekke'ye yerleşmiştir. Gittiği her yerde, fıkıh, usulü fıkıh, nahv, matematik ve ferâizle iştiğal etmiştir. Ebü'l-Abbâs, Kabâkîbî'den on dört kırâati okumuştur.⁵²

4.1.4. Muhibbü'd-dîn Ebü Hâmid Muhammed b. Halîl b. Yûsuf el-Bilbîsî el-Makdisî eş-Şâfiî (ö. 888/1484)

Aslen Ramla'lı olup, İbnü'l-Müvakkît ismiyle meşhur olmuştur. Küçük yaşta Kur'ân-ı Kerim'i ezberlemiş, hadis, sarf, nahv ve matematik ilimlerini tahsil etmiştir. İbnü'l-Müvakkît, Kabâkîbî'nin İzâhu'r-rumûz ve miftâhu'l-künûz adlı eserini Nisâ Sûresi'ne kadar bizzat kendisinden okumuştur.⁵³

4.2. Eserleri

Kabâkîbî, genç yaşlarından itibaren ilimle meşgul olmuş, başta ilm-i kırâat olmak üzere diğer alanlarda da birçok eser yazmıştır. Bunları iki temel başlık altında incelemekte fayda mülâhaza ediyoruz.

4.2.1. Kırâat ve Tecvit

Müellif kırâat ilmi alanında beş eser kaleme almıştır. Bunlar:

51 Şehâvî, *ed-Dav'ü'l-lâmi'*, X, 58; Abdurrahmân el-Uleymî, *el-Ûnsü'l-celîl*, II, 230.

52 Şehâvî, *ed-Dav'ü'l-lâmi'*, I, 364.

53 Şehâvî, *ed-Dav'ü'l-lâmi'*, VII, 234.

4.2.1.1. Mecma'u's-Sürûr ve Matla'u's-Şümûs ve'l-Büdûr

Kabâkîbî'nin 831 yılında Gazze'de, onu mütevâtir dördü şâz olmak üzere on dört kırâat hakkında manzum olarak telif ettiği ve kurrâ arasında "Kabâkîbîyye" ismiyle meşhur olan⁵⁴ eseridir. 1510 beyitten müteşekkildir. Bu eser kırâat tedrisinde bir usul olarak benimsenmiş ve Osmanlı dönemi de dâhil belirli bir döneme kadar tarik olarak okutulmuştur.

4.2.1.2. İzâhu'r-Rumûz ve Miftâhu'l-Künûz

Müellifin kendi yazmış olduğu Mecma'u's-Sürûr ve Matla'u's-Şümûs ve'l-Büdûr isimli eserinin şerhidir. Eserin yazma nüshaları mevcuttur.⁵⁵

4.2.1.3. Teysîru mâ fi'l-Mustalah

Hocası Nûru'd-dîn Ebü'l-Bekâ Alî b. Osman b. Muhammed el-Kâsîh el-Uzrî'nin, yedi kırâat üzerine zâid olarak yazdığı Ebü Ca'fer el-Kârî, Ya'kûb el-Hadramî, Halef b. Hişâm, İbn Muhaysın, A'meş ve Hasan-ı Basrî kırâatlerini ele aldığı el-Mustalah'ın manzum hale getirildiği eserin adıdır. Eserin yazma nüshaları mevcuttur.⁵⁶

4.2.1.4. Nazmu'l-Kırâati's-Selâsi'z-Zâideti 'ale'l-Aşr

On kırâat üzerine, İbn Muhaysın, A'meş ve Hasan-ı Basrî kırâatlerini ekleyerek yazmış olduğu manzum eseridir.⁵⁷

4.2.1.5. Urcûzetü't-Tecvîd

Yüz on beyitten oluşan ve adından da anlaşılacağı üzere tecvit ile alakalı bir eserdir. İbn Fityân İbrâhim el-Hanefî (ö. ?), İbnü'l-Kabâkîbî'nin bu eserini Fethu'l-Mecîd li-Urcûzeti't-Tecvîd adıyla şerhetmiştir.⁵⁸

4.2.2. Diğer Eserleri

4.2.2.1. ez-Zâhiru'l-Muhtâr min Rabî'i'l-Ebrâr

Meşhur müfessir Ebü'l-Kâsım Mahmud b. Ömer b. Ahmet ez-Zemahşeri (ö. 538/1143) tarafından yazılan, Rabî'u'l-Ebrâr ve Nusûsu'l-Ahbâr isimli eserinin muhtasarıdır.⁵⁹

54 Abdulfettah b. Es-Seyyid Acemî el-Mersafî el-Misrî eş-Şâfîi, *Hidâyetü'l-kârî ilâ tecvidi kelâmi'l-bârî*, Mektebetü Tayyibe, Medine ts, II, 767.

55 Bkz. Süleymaniye Ktp., Kılıç Ali Paşa, nr. 23; Köprülü Fâzıl Ahmed Paşa, nr. 19.

56 Bkz. Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 29; Râgıb Paşa nr. 6, vr. 12-108.

57 Râgıb et-Tabbâh, *İ'lâmü'n-nübelâ*, V, 231.

58 Eroğlu, "İbnü'l-Kabâkîbî", *DİA*, XXI, 97-98.

59 Muhammed el-Bâbânî, *Hediyetü'l-ârifîn*, II, 196.

4.2.2.2. Zübdetü'l-Muktefâ fi Tahriri Elfâzi's-Şifâ'

Sıbt İbnü'l-Acemî tarafından yazılan ve el-Muktefâ fi Elfâzi Halî's-Şifâ' adlı eserin şerhidir.⁶⁰ Eserin yazma nüshaları mevcuttur.⁶¹

4.2.2.3. el-Kevâkibü'd-Dürriyye fi Medhi Hayri'l-Beriyye⁶²

Muhammed b. Saîd el-Bûsîrî'nin (ö. 694/1294) Hz. Peygamber'e yönelik övgü dolu sözlerini konu edinen bu esere⁶³ tahmis⁶⁴ yapmıştır.⁶⁵

4.2.2.4. Bediyye⁶⁶

Safiyyüddin el-Hillî'nin (ö. 752/1351) yazmış olduğu el-Kâfiyetü'l-Bediyye isimli eserine nazîre olarak yazmış olduğu kitabıdır.⁶⁷

SONUÇ

Tam adı Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Halîl b. Ebû Bekir el-Halebî olan İbnü'l-Kabâkîbi 777/1375 yılında Halep'te dünyaya gelmiştir. İlim tedrisine doğduğu yer olan Halep'te başlamış, küçük yaşlarından itibaren başta Kur'ân-ı Kerîm olmak üzere birçok kitabı ezberlemiştir. 26 yaşında ilim tahsilini daha da ilerletmek için Kâhire'ye giden Kabâkîbi başta kırâat olmak üzere hadis, edebiyat ve belâğât sahasında dönemindeki birçok âlimden ders almıştır.

Kırâat ilmi alanında döneminin otoritesi olmuş ve bulunduğu yerde de şeyhu'l-kurrâlık makamına yükselmiştir. Kabâkîbi bu ilme olan vukûfiyeti, başarılı tedris faaliyetleri ve akıcı uslûbu sebebiyle, yaşadığı dönemin bir kısım kurrâları tarafından meşhur kırâat âlimi İbnü'l-Cezerî ile mukayese edilmiş ve daha fasih olduğu kanaatine ulaşılmıştır.

Kabâkîbi ömrünün sonuna kadar kırâat tedrisine hiç ara vermemiş ve yüzlerce talebe okutmuştur. Başta kırâat olmak üzere birçok alanda eser telif etmiş; özellikle şâz kırâatlerle alakalı eserler vücûda getirmiş ve bu noktadaki eksikliği tamamlamıştır. Dolayısıyla İslam dünyasında ve özellikle ülkemizde yapılan şâz kırâatler çerçevesin-

60 Eroğlu, "İbnü'l-Kabâkîbi", *DİA*, XXI, 98.

61 Bkz. Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 586; Yazma Bağışlar, nr. 4333.

62 Eser *Tahmîsü'l-Bürde* ismiyle meşhur olmuştur.

63 Mustafa b. Abdillâh Kâtîp Çelebi el-Konstantîniye, *Keşfu'z-Zunûn an esemî'l-kütûbi ve'l-funûn*, Mektebetü'l-Müsenne, Bağdat 1941, II, 1331.

64 Tahmis, bir gazelin her beytinin önüne aynı vezinde ve anlam bütünlüğü içinde üç mısra ilâve edilerek oluşturulan beş-yedi bendlik musammatlara verilen ad. Bkz. İskender Pala- Filiz Kılıç, "Musammât", *DİA*, İstanbul 2006, XXXI, 233-235.

65 Muhammed el-Bâbânî, *Hedîyyetü'l-ârifîn*, II, 196.

66 Hz. Peygamber'in methine dair olup, her beytinde en az bir bediî sanat bulunan kasidelere verilen addır. Bkz. Hulusi Kılıç, "Bediyyât", *DİA*, İstanbul 1992, V, 323-324.

67 Râğb et-Tabbâh, *İ'lâmü'n-nübelâ*, 5: 231; Eroğlu, "İbnü'l-Kabâkîbi", *DİA*, XXI, 98.

de yapılan çalışmalarda kendisine sıkça müracaat edilen kaynakların müellifi olma vasfına haiz olmuştur. Osmanlı'da belirli bir zamana kadar da Kabâkîbî usûlünün okutulduğu tespit edilmiş ve bu usûlde okutulan talebelerin icazetlerinde müellifin ismine rastlanmıştır. Sonraki zamanlarda genel olarak kırâat ilmîne olan teveccühün azalması sebebiyle şâz kırâatlerin okutulma noktası tartışılmış ve bu usûlün kaldırılmasına karar verilmiştir. Şöhreti kendisi ile kıyas yapılan İbnü'l-Cezerî kadar şüyû bulamamış olsa da Kabâkîbî, ömrünü kırâat ilmîne adanmış, yüzlerce talebe okutmuş ve birçok eser meydana getirmiş bir ilim adamıdır.

KAYNAKÇA

- Abdulfettah b. Es-Seyyid Acemî el-Mersafî el-Mısrî eş-Şâfiî, Hidâyetü'l-kârî ilâ tecvidi kelâmî'l-bârî, Mektebetü Tayyibe, Medine trs.
- Abdurrahmân el-Uleymî, Ebû'l-Yümn Mücîrüddîn Abdurrahmân b. Muhammed b. el-Makdisî el-Hanbelî, el-Ünsü'l-celil bi-târîhi'l-Kudüs ve'l-Halil, Thk. Adnân Yunus Abdulmecid, Mektebetü Dandis, Ammân ts.
- Akdemir, Mustafa Atilla, "Hamid b. Abdulfettah el-Pâlûvi Hayatı İlmi Sahşiyeti Eserleri Zübdetü'l-İrfan Adlı Eserinin Metodolojik Tanımı ve Tahkiki", Yayınlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi, İstanbul 1999.
- Ebû Ubeyd Abdullah b. Abdu'l-Azîz b. Muhammed el-Bekrî el-Endulusî, el-Mesâlik ve'l-memâlik, Dâru'l-Ġarbi'l-İslâmiyyi, y.y 1992.
- Ebû'l-Felâh Abdülhay b. Ahmed b. Muhammed es-Sâlihî el-Hanbelî, Şezerâtü'z-zeheb fi ahbârin men zeheb, Thk. Mahmud Arnavûd, Dâru İbn-i Kesîr, Beyrut 1986.
- Eroĝlu, Muhammed, "İbnü'l-Kabâkîbî", DİA, , C. XXI, Ankara 2000, s. 97-98.
- Gökdemir, Ahmet, Ali b. Süleyman el-Mansûrî ve meşhur Mısır Tarihi Kurrâları, Ravza Yayınları, İstanbul 2018.
- Hacer el-Askalânî, Ebû'l-Fazl Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Ahmed, İnbâu'l-ğamer bi ebnâi'l-Ömer, Thk. Hasan Habeşi, İhyâü't-türâsi'l-İslâmiyyi, Mısır 1969.
- İbnü'l-Cezerî, Ebû'l-Hayr Şemsüddin Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ali b. Yûsuf, Gâyetü'n-nihâye fi tabakâti'l-kurrâ, Mektebetü İbn-i Teymiye, y.y 1351.
- İbnü'l-Kabâkîbî, Ebû Abdillâh Şemsüddin Muhammed b. Halil b. Ebû Bekir el-Halebî. Mecma'u's-sürûr ve matla'u's-Şümûs ve'l-büdûr fi'l-kirâati'l-erbai aşera, thk. Mektebetü Kurtuba, Müessesetü Kurtuba, y.y ts.
- İsmâil b. Muhammed Emîn b. Mîr Selim el-Bâbânî el-Baĝdâdî, Hediyyetü'l-ârifin esmâü'l-müellifin ve âsârü'l-musannifin, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabiyyi, Beyrut ts.
- Kara, Mustafa, "Hocazâde Ahmed Hilmi", DİA, C. XVIII, İstanbul 1998, s. 207.
- Kâtip Çelebi, Mustafa b. Abdillâh el-Konstantiniye, Keşfu'z-zunûn an esemi'l-kütübi ve'l-funûn, Mektebetü'l-Müsennâ, Baĝdâd 1941.
- Kılıç, Hulusi. "Bediyyât", DİA, C. V, Ankara 1992, s. 323-324.
- Muhammed Râĝib et-Tabbâh, b. Mahmûd b. Hâşim b. es-Seyyid Ahmed el-Halebî, İ'lâmü'n-nübelâ bi-târîhi Halebe's-şehbâ, nşr. Muhammed Kemâl, Dâru'l-Kalemi'l-Arabiyyi, Halep 1923.
- Ömer b. Rıza b. Muhammed Râĝib Abdilĝınâ Kehhâle ed-Dimeşk, Mu'cemü'l-müellifin, Mektebetü'l-Müsennâ, Beyrut ts.
- Pala, İskender - Kılıç, Filiz, "Musammat", DİA, C. XXXI, İstanbul 2006, s. 233-235.
- Sehavî, et-Tibrü'l-mesbûk fi zeyli's-sülûk, Thk. Mustafa Kemal, Dâr-u'l-Kütübi'l-Vesâiki'l-Kavmiyye, Kâhire 2002.
- ed-Dav'ü'l-lâmi' li ehli'l-karni't-tâsi', Dâru Mektebeti'l-Hayat, Beyrut ts.
- Suyûtî, Abdurrahman b. Ebi Bekr Celâleddîn, el-İtkân fi Ulûmi'l-Kur'ân, Dâru't-Turâs Kahire ts.

- Sütşurup, İhsan "İbnü'l-Kabâkîbî ve Mecma'u's-sürûr ve Matla'u's-şümûs ve'l-Büdü'r Adlı Eserinin İncelenmesi", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul 2018.
- Şihâbuddîn, Ebû Abdillâh Yâkût b. Abdillâh er-Rûmî el-Hamevî, Mu'cemü'l-büldân, Dâru Sâdır, Beyrut 1995,
- Zerkeşî, Bedreddin Muhammed b. Abdullah, el-Burhân fi ulûmi'l-Kur'ân, Thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim, Dâr-u İhyâi Kütübi'l-Arabiyye, Beyrut, 1376/1957.
- Zirikli, Ebû Gays Muhammed Hayrüddîn b. Mahmûd b. Muhammed b. Ali b. Fâris ed-Dımaşkî, el-A'lam, Dâru'l-İlmi li'l-Melâyîn, y.y, 2002.

